

ВІДГУК
Офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Форостян Ольги Іванівни на дисертаційну роботу
Шевченко Володимира Миколайовича
«Розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі
(XIX – початок XXI століття)»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Система спеціальної освіти та інклюзивного навчання в Україні почала активно розвиватися з початком демократичних перетворень, які розпочалися після проголошення незалежності, пов'язані з відродженням національної ідентичності та входженням нашої країни до Європейської спільноти. Вони призвели до зміни ідеологічного, морально-ціннісного та соціально-економічного устрою суспільства, зумовили кардинальні зрушення в освітньому просторі, що позитивно вплинуло на процеси модернізації освітньої системи. Проте, пошук власних шляхів розвитку освіти в умовах активізації глобалізаційних впливів є процесом складним і суперечливим.

Актуальність дослідження В.М. Шевченка обумовлена соціально-економічними та культурними процесами, що відбуваються у незалежній Україні і зумовлюють необхідність суттєвих змін у системі освіти і науки нашої країни. Необхідністю реформування, модернізації та подальшого розвитку навчання осіб з особливими освітніми потребами в Україні.

Модернізація національної системи освіти визнана пріоритетом в сучасному суспільстві. Для розроблення стратегій модернізації національної системи спеціальної освіти необхідне цілеспрямоване вивчення її генезису у взаємозв'язку зі змінами соціально-економічного устрою країни, трансформаціями ціннісних орієнтацій суспільства, політики держави щодо системи спеціальної освіти, удосконаленням законодавства у сфері освіти; розвитком вітчизняної та світової наукової думки як інтегративної галузі знань.

Інтеграція нашої країни до європейського освітнього простору, яка закріплена Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014), актуалізує синхронізацію ключових параметрів освіти в Україні зі стандартами ЄС. Особливої актуальності така синхронізація в контексті соціальної інклюзії набуває після затвердження Європейською радою і Європейським парламентом «Європейського стовпа соціальних прав» (2017). У документі гарантуються права людей з особливими освітніми потребами на гідне життя, участь у суспільному бутті, отримання роботи. Інклюзію визнано одним з головних принципів сучасної Європи. Відповідно, спеціальна освіта на сучасному етапі потребує перегляду та оновлення.

Зазначене актуалізує вивчення вітчизняної історико-педагогічної спадщини та сучасної практики спеціальної освіти як у теоретико-методологічному, так і в історичному та порівняльному аспектах. Це сприятиме розумінню подальших кроків у модернізації цієї галузі.

З великою відповідальністю Шевченко В. М. підійшов до виконання кожного із шести дослідницьких завдань, які розв'язуються на чотирьох основних хронологічних етапах історичного розвитку України та Польщі.

Здобувач виявив, що проблема спеціальної освіти є предметом дослідження як українських, так і польських науковців. У спеціальної освіти двох країн проведено низку психолого-педагогічних досліджень з окремих питань становлення та розвитку національних систем навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами (В. Бондар, О. Гаврилов, В. Засенко, А. Колупаєва, Л. Прохоренко, В. Синьов, М. Супрун, О. Таранченко, С. Федоренко, О. Шевченко, М. Ярмаченко, J. Babka, I. Chrzanowska, J. Kuczyńska-Kwapisz, A. Ostrowska, D. Podgórska-Jachnik, B. Szczepankowsky, M. Zaorska та ін.). В їхніх працях досліджено і проаналізовано різноманітні педагогічні, дидактичні та виховні аспекти української й польської системи спеціальної освіти. Окрім цього, в українській та польській історіографії не виявлено ґрунтовних досліджень, які стосувалися б двох країн, проте, є

незначна кількість публікацій, які висвітлюють розвиток спеціальної освіти двох країн у збірниках наукових праць та часописах.

Відповідно потреба у вирішенні сучасних проблем та тенденцій розвитку системи спеціальної освіти окреслила проблему дисертаційного дослідження «Розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі (XIX – XXI століття)».

Про наукову обізнаність здобувача свідчить чітко визначений та сформульований науковий апарат дисертації: мета, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічна основа дослідження. Наукові положення, які виносяться здобувачем на захист, співвідносяться зі зробленими висновками.

Наукова інтерпретація архівних джерел, матеріалів навчально-методичного характеру минулого, інших матеріалів джерельної бази є достатньо виваженою, переконливою та ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, системності, єдності історичного і логічного, а також на філософських, культурологічних, діалектичних підходах для найповнішого розкриття сутності і специфіки конкретно-історичних форм функціонування, виявлення тенденцій та особливостей становлення та розвитку системи спеціальної освіти в Україні та Польщі.

Достовірність наукових результатів дослідження забезпечується не лише належною джерельною та методологічною базою, але й адекватним вибором методів дослідження, серед яких – теоретичні, емпіричні та ін.

Значним досягненням є те, що здобувачем проаналізовано розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі починаючи з початку XIX, а також зазначені його передумови. На основі комплексу теоретичних та методологічних положень дисертантом побудовано концепцію дослідження; встановлено основні етапи розвитку, які виступили у ролі пояснювальних принципів; визначено періодизацію розвитку вітчизняної системи спеціальної освіти. У її основу моделі покладено зміни суспільно-політичного ладу в Україні та Польщі, які приводили до економічних,

культурних, духовних змін у суспільстві та ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. На їх основі обґрунтовано та розроблено «концептуальне ядро» дослідження, сутність якого склав алгоритм історіографічного порівняльного аналізу національних систем спеціальної освіти України і Польщі у контексті кожного з виокремлених етапів, що сприяло розробленню логіко-структурної моделі історико-педагогічного дослідження.

Сформульована мета дослідження повністю узгоджується з найважливішими питаннями спеціальної освіти, а саме: розроблення стратегічних орієнтирів, концептуальних ідей та організаційних умов удосконалення вітчизняної системи спеціальної освіти, що позитивно вплине на її реформування та модернізацію. Достовірність та обґрунтованість одержаних автором результатів забезпечуються використанням фундаментальних та сучасних наукових підходів та методів.

У дослідженні здійснено історико-педагогічний аналіз розвитку системи спеціальної освіти в Україні та Польщі від початку ХІХ до початку ХХІ століття; зазначено передумови, проаналізовано чинники, які в різний період та на різних етапах впливали на розвиток освіти дітей з особливими освітніми потребами; визначено перспективні шляхи розвитку вітчизняної системи спеціальної освіти.

Заслужують на особливу увагу розроблені дисертантом стратегічні концептуальні засади та організаційні умови удосконалення вітчизняної системи спеціальної освіти; особливості та суперечності розвитку систем спеціальної освіти в Україні й Польщі, що визначалися, насамперед, політичними, соціально-економічними і педагогічними чинниками; періоди розвитку спеціальної освіти двох країн та специфіка кожного етапу (суть, характерні особливості (благодійництво, ставлення влади, політичні та військові події тощо), наступність і взаємозалежність між ними); періодизація розвитку вітчизняної та польської системи спеціальної освіти в означений хронологічний період з урахуванням суспільно-економічних,

політичних, культурних та педагогічних детермінант; теоретичні основи, процесуальні характеристики та результати ефективного запровадження освітніх реформ у Польщі. До наукового обігу введено історичні факти, педагогічні розвідки, публікації, пов'язані з досліджуваною проблемою, теоретичні ідеї та підходи до аналізу освітніх реформ, які розширюють і конкретизують науково-педагогічні уявлення та знання про розвиток систем спеціальної освіти в Україні й Польщі в окреслений хронологічний період.

У практичному значенні особливої актуальності тема даного дисертаційного дослідження набуває у контексті реформування і осучаснення системи спеціальної освіти. Розроблені здобувачем матеріали дисертаційного дослідження сприятимуть розв'язанню наукових і практичних завдань реформування української освіти та формування національної освітньої політики, реформуванню системи спеціальної освіти в Україні; подальшому вдосконаленню системи освіти для дітей з особливими освітніми потребами в умовах глобалізаційних впливів. Отриманий фактологічний матеріал, основні положення і висновки сприятимуть збагаченню історико-педагогічних знань зі спеціальної освіти України та Польщі.

Заслуговує на особливу увагу те, що матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін закладів вищої освіти з метою їх удосконалення, курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а також можуть стати основою для подальших наукових розвідок порівняльного характеру у галузі спеціальної освіти.

Дисертаційне дослідження характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, воно демонструє високу культуру науковця, вміння здійснювати пошуково-дослідницьку роботу, аналізувати, синтезувати теоретичний матеріал наукового дослідження, узагальнювати та робити висновки, а також будувати і розв'язувати актуальні і складні

науково-практичні проблеми, аргументовано і переконливо доводити дослідницьку позицію.

Загальні висновки в стислому вигляді підсумовують результати дисертаційної роботи і свідчать про досягнення мети, реалізацію завдань, бачення автором дослідження можливих перспектив подальшої розробки проблеми. Вони є науково обґрунтованими, чітко сформульованими, викладені достатньо повно і в необхідній логічній послідовності.

Текст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації. Дисертація і автореферат написані у науковому стилі, літературною мовою.

Заслуговує на увагу високий рівень опублікованих результатів дисертаційного дослідження В.М. Шевченка. Результати та основний зміст дослідження висвітлено у 81 публікації, з яких 44 статті у фахових виданнях, зокрема й іноземних, які відображають основні наукові результати.

Поряд з загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи хотілося б висловити певні зауваження та побажання:

1. Попри ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, нам видається недостатньо розкритим розвиток української та польської системи спеціальної освіти у 1917-1921 роках;
2. На нашу думку, у дослідженні недостатньо розкриті постаті, які зробили значний внесок у розвиток спеціальної освіти в Україні;
3. На наш погляд, роботі не вистачає історіографічного огляду досліджених праць у галузі спеціальної освіти.
4. Робота містить деякі стилістичні та граматичні помилки.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку докторської дисертації В.М. Шевченка.

Дисертаційне дослідження «Розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі (XIX – початок XXI століття)» є цілісною, завершеною, самостійною, теоретично і практично значущою роботою. За актуальністю теми, методичним рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичного і

практичного значення дисертація повністю відповідає вимогам «Порядку про присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старший науковий співробітник», затвердженого Кабінетом міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, щодо докторських дисертацій, а дисертант Шевченко В.М. заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

15.04.2021

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри
дефектології та фізичної реабілітації,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

О.І. Форостян

